

سوودانی و مالیکی... جهنگی سارد و زیاتریش

(دوای سالیکی له ههلبژاردنهکانی عیراق، "ویلايهتی دووهم" یاساکانی جهنگهکه دهگوریت)

ن: عهلی سهرای

و: ئاوات ئەحمەد سولتان

جهنگی ساردی نیوان نووری مالیکی و محمەد شیاع سوودانی له گهردایه. هەردوو لا بهخیرایی بهرهو شهپرگههی ههلبژاردنهکانی داهاتوو دهپۆن. وهک سیاسیهکانی حزبی "دهعوهی ئیسلامی" و "چوارچیوهی ههماههنگی" بوی دهچن، لهویدا مملانیکه بهئازار و کراوه دهپیت، مهگهر ریکهوتنیکی له نیوانیاندا پروو بدات.

وا گریمانە دهکریت سالی داهاتوو، عیراقیهکان نوینهرانی خویان له په‌رلهمان ههلبژیرن، بهلام سه‌رۆکوهزیرانی پیشووتر، نووری مالیکی، ههولی خوی دهخاته گهر بۆ تهوهی پیشوهخته ئەنجام بدریت. له هەردوو حاله‌ته‌که‌دا یاریکه‌ره‌کان دانوساندن له‌سه‌ر یاسایه‌کی نوی بۆ ههلبژاردن، ده‌که‌ن؛ به‌جۆریک له‌گه‌ڵ گۆراوه‌کان و هه‌وله‌کانی سوودانیدا بۆ کیشمه‌کیش له‌گه‌ڵ پیاوه‌گه‌ره‌کاندا، دیارترین گۆراوی ناو گه‌مه‌که‌یه.

گرچی زۆرن ته‌وانه‌ی گومان ده‌که‌ن له‌وه‌ی ده‌نگدانی پیشوهخته ئەنجام بدریت؛ به‌لام ره‌نگه‌ هه‌ر ئاماژه‌کردن بۆی، خوی له‌خویدا کارتیکی گوشار بیت بۆ سه‌ر سوودانی و له‌ژینگه‌ی جهنگی نه‌رمدا به‌کار به‌یتریت، چونکه‌ ته‌وه‌ی له‌ واده‌ی هه‌لبژاردن گرنگتره‌، یاسا نوییه‌که‌یه‌تی.

مالیکی له‌هه‌موو سیاسیه‌کانی تر زیاتر شه‌یدای داپشتنی یاسایه‌. که‌سانی نزیکی لێی و خه‌لکانیک که‌ له‌ نووسینه‌وه‌ی داپشته و پیشنیاره‌کاندا له‌ به‌رژه‌وه‌ندیی ته‌و کاریان کردوو، ده‌لێن ته‌م پیاوه‌ بیر له‌ "نانه‌وه‌ی ته‌له‌" بۆ سوودانی ده‌کاته‌وه‌، چونکه‌ ته‌و به‌ هیوای ته‌ویه‌ بۆ جاری دووهم، پۆسته‌که‌ی وه‌ر بگریته‌وه‌، زیاتر له‌وه‌ی خوی سه‌رقال بکات به‌ به‌ختی تاییه‌تی خوی له‌ په‌رله‌مانی داهاتوویدا.

مالیکی "باوکی دامه‌زرینه‌ر"

مالیکی وه‌ها سه‌یری خوی ده‌کات که‌ دروستکه‌ری پادشا بیتاچه‌کانه‌. ته‌و پادشایانه‌ی لای ته‌و کار ده‌که‌ن، له‌ خزمه‌تی پرۆژه‌یه‌که‌دان که‌ سالی ۲۰۰۶ ده‌ستی پێ کردوو؛ ته‌و پرۆژه‌ی بارودۆخ و چاره‌نوس تاجی سه‌رۆکایه‌تی حکومه‌تیان کرده‌ سه‌ری. ته‌وکات وه‌ک جیگزه‌وه‌یه‌کی نه‌ناسراو بۆ ئیبراهیم جه‌عه‌فری هات، که‌ هاوکیشه‌ ئێرانی - ته‌مریکییه‌که‌، له‌ عیراق ره‌تی کردبووه‌وه‌.

مالیکی زۆر له‌وانی تر زیاتر فی‌ری هونه‌ره‌کانی سیاسه‌ت بووه‌. که‌سانیک که‌ له‌ ماوه‌ی دوو ده‌یه‌ی رابردوویدا کاریان له‌گه‌ڵدا کردوو، یان دژایه‌تیان کردوو، ده‌لێن زۆر شاره‌زای هاتوچۆ و گوێزانه‌وه‌ی

تەردەستانەيە لە نيوان جەمسەرەکاندا؛ لەپال ئەوەيشدا زۆر لايەنگيرى مەزەبەكەيەتى”؛ ئەم دوو خالە “شيعە ھەلپەرسەت و ترساوھەکانيش” بەرھەو لای ئەو كيش دەكەن.

تەنانەت دواى ئەوھى لە حكوومەتيش چووھ دەرھوھ، ھەرھەك باوكى پڕۆژەى سياسى شيعە ماىھوھ. ھەر كاتىك سىستەمەكە دووچارى ھەرھەشە بىيت، حزبەكانى ئەو “تائىفە” يە ھاناي بۆ دەبەن؛ تەنانەت ئەگەر ھەرھەشەكە لەناو شيعە خۆشيشيھوھ بىت. ئىتر ھەك سەركردەيەكى پيشووى حزبى دەعوە دەلپت، ماليكى خۆى “باوكى دامەزرىنەرە و ھەموو ئەوانى تر كور و نەوھن.”

ماليكى خۆى ھەك “رەزگاركرەى شيعەى عىراقى ھاوچەرخ” ناساندوھ. كاتىك موقتەدا سەدرى سەركردەى رەوتى سەدر ھەولئى دا لىيان ھەلبگەرپتەوھ و لە حكوومەت دەريان بكات، ھەرھەك ھاوپەيمانئىتى سوننە و كورد (٢٠٢٠) ھەولئى خۆيان دا، ھەر ماليكى بوو كە سەرلەنوئى شيعەكانى كۆ كردهوھ. بە راي زۆر كەس، لەو كاتەوھى حكوومەتەكەى محەمەد شىع سەودانى پىك ھاتوھ، رۆلئى ماليكى لە “چارچىوھى ھەماھەنگى” دا بووھتە ھۆى ئەوھى ھەك سەرپەرشتيارى دەولەتى قوولئى شيعە، دەربكەوئت. لە عەقلئى ماليكىدا، ئەو تاكە قوولايىيەتى.

سەرۆكەزىرانى پيشووتر، چاوھروانىئى ئەوھى لە ھاوپەيمانەكانى ھەيە بەسەر پىگە مئژووئىيەكەى ئەودا و سنوورى سەرۆكايەتییەكەيدا باز نەدەن، بەلام ئەگەر كەسانىك كە ماليكى خۆى دروستى كردوون و پڕۆژە سياسىيەكەيانيشى بۆ خولقاندوون، لئى ھەلبگەرپتەوھ، چى روو دەدات؟ ئەگەر سەودانى پىرارى دا خۆى بۆ جارى دووھم بپا ئيوئتەوھ، چى دەبىت؟

“كۆرە گومراكە”

كاتىك ھىزەكانى ئەمريكا عىراقيان داگير كرد و پزىمى “سەددام حسىن” يان رووخاند، سەودانى ئەندازيارى كشتوكال بوو؛ لە پارىزگاي مىسانى باشوور كارى بۆ حكوومەت دەكرد. ئەو فەرمانبەرىكى پلەبەرز بوو و، كورپى خىزانئىكى شيعەى ئۆپۆزىسيۆن بوو، بۆيە كرا بە رىكخەر لە نيوان ئىدارەى شار و دەسەلاتئى فەرمانرەواى ئەمريكا لە بەغدا، بۆ بەرىكردنى كاروبارەكان.

لە سالانى دواتردا، سەودانى پلە بە پلە لە ئىدارەى گشتيدا سەر كەوت. ئاشكرا بوو كە ئەم پياوھ شارەزاي ژيانى ناو دامەزرانوھ حكوومىيەكانە و، دەتوانئت لە بەردەم ھەلكشان و داكشانەكانيدا خۆى رابگرئت. ھەك ژمارەيەك لەو سياسىيانەى لايەنگرى ئەون، دەلئىن؛ بە شىوھيەكى زۆر شارەزا و لىزانانە دەزانئت رەفتار بكات.

وا ديارە ماليكى دركى بەوھ كردوھ كە سەودانى “پياوھ گونجاوھەكە” يەتى. ئىتر لە حكوومەتەكانى دواتردا ھەك روكنئىكى جىگير وا بوو؛ لە سئى حكوومەتدا ھەزىرى مافى مرؤف و بازركانى و كار و پيشەسازى بووھ. پياوئى رىزى دووھم يان كەمىك خوارتر بوو، بەلام لە رووكارى گشتئى پڕۆژەى شيعەدا، بە درئايئى سالان ديار بووھ.

لە سالئى ٢٠١٩، سەدان ھەزار لوى شيعە ناپرەزايئىيان بەرامبەر حكوومەت دەربىرى. سەودانى لە پاپۆرى حزبى دەعوە دا بەزى و سوارى بەلەمىكى بچووك بوو. حزبى “رەوتى دووفورات” ئى دامەزراند و ھەولئى دا

بجیته ناو یانهی گه وره پیاوانی شیعه وه. دواى دوو سال و به ریکه وتنیکی قورس، کرا به سه رۆکی حکومهت.

له تشرینی یه که می ۲۰۲۲، سوودانی چوه مالی هادی عامری و کاغه زیکی پی بوو؛ چهند خالیکی تییدا بوو که داواى دهکرد سه رپرشتیاری حکومهت له “چوارچیوهی هه ماهه نگی” پیانوه پابه ند بین. مالیکی و قهیس خه زعه لی، سه رکرده ی جوولانه وهی “عه ساییبی ئه هلی هه ق” لای خو یانه وه خاله کانی خو یان خسته به رده می سوودانی تا له ماوه ی پۆسته که یدا جیبه جییان بکات.

ناوه رۆکی ئه و نامه یه ی درایه دهستی سوودانی، په رچکرده وهی “عه قلی مالیکی” بوو، که دواتر دزه ی کرده ناو گوتاری “چوارچیوهی هه ماهه نگی” یه وه؛ به وهی “ئه ندازیاریکی کشتوکال راسپی رداوه ئه رکی سه رۆکوه زیران وه ریکریت.” سوودانی ویستی له وه زیاتر و گه وره تر بییت. به هیمنی له حکومهت دهسبه کار بوو، چونکه رۆژانی سه ره تای ته رخان بوو بو پاکتاوکردنی که لتووری مسته فا کازمی پیش خو ی. لانیکه م رینماییه کانی ‘چوارچیوه’ جه ختیان له سه ر ئه وه دهکرد.

خواسته کانی سوودانی

دواتر سوودانی به ئامازه یه کی به هیزه وه خواسه کانی خو ی ئاشکرا کرد. خو ی و ژماره یه ک له وه زیره کانی وه ها پیشکesh کرد، که ده یانه وییت ته رکیز بکه نه سه ر خزمه تگوزاریه کان و گه شه پیدان؛ ئه مه ییش دواى ئه وه ی بوودجه یه کی سیینه ی به پشتیوانییه کی دارایی گه وره وه بو زامن کرا.

به نیسبه ت چوارچیوه ی هه ماهه نگیه وه، حکومه تیک خزمه تگوزاری پیشکesh بکات، مه ترسیی سیاسی نییه؛ بگره وه ک سیاسییه شیعه کان ده لێن، “له خولقاندنی قورساییه سیاسییه کاند” ئه مه هیچ مانایه کی نییه. ئه وان ئه مه وه ک “خزمه تکردنیکی پیچه وانیه ی به قازانجی خو یان” ده بینی، له گه ل به رده وامبوون له چاودیرکردنی خواسته کانی سوودانییدا. ژماره یه ک سیاسه تمه دار ده لێن دواى دوو سال له فه رمانزه واییکردن، سوودانی کۆنترۆلی نزیکه ی ۵۰ په رله مانتاری کردوه که به کرده وه له “چوارچیوه ی هه ماهه نگی” جیا بوونه ته وه؛ ئامازه ییش ده کات بو ئه وه ی هه ر په رله مانتاریکی پیشوو ئه گه ری ئه وه ی هه یه له بارسته نوییه که ی سوودانییدا له په رله مانی داهاتوو، ئاماده بییت.

ئه و زه بره پرنزازاره ی به ر چوارچیوه و مالیکی کهوت – سوودانی هیواداره وا بییت – هاوپه یمانیته ی سوودانییه له گه ل سی پاریزگار به هیزه که دا: ئه سعه دی عیدانی له به سره، محمه د مه یاحی له کوت، نه سیف خه تابی له که ره به لا. هه رسیکیان له “چوارچیوه ی هه ماهه نگی” هه لگه راونه ته وه. “شه رق ئه وسه ت” قسه ی له گه ل چهند سه رکرده یه کی شیعه دا کرد، که سه رقالی خه ملاندنی بکه ره کانن به ژماره؛ ئه وان قورساییه سوودانییان به نزیکه ی ۶۰ په رله مانتاره وه به زیاتر خه ملاند. خه لکانیک هه ن گه شبینن به وه ی قورساییه که له مه ییش زیاتر بییت.

دانراوه کانی ناو حیسابی مالیکی

له ئاداری رابردوودا، مالیکی ریگه ی له سوودانی گرت. بو باسکردنی چاره نووسی سوودانی، خو ی به نمونه هینایه وه. له دیمانه یه کی ته له فزیونیدا وتی: “له هه لبژاردنه کانی سالی ۲۰۱۶ دا ۱۰.۳ کورسیم برده وه

و نه بوومه سه روکی حکومت (...). چونکه سازانی سیاسی رووی نه دا؛ ئیستا مانای چیه که سیک ۶۰ کورسی به دهست بهینیت؟ هیچ! به تهنیا ژماره کان بهس نین.

به گه پانه وه بو ئه و میژووه، مالیکی به کرده وه براوه بو، به لام چونکه نهیتوانی کوپایی شیعیه و کورد به دهست بهینیت، ناچار بوو حهیدر عهبادی له ریزهکانی دهعه دهر بهینیت وهک به دیلیک بو “ریزی دوهم” که سیمایه کی نه رم بوو وهک سوودانی ئیستا. جیاوازییه که ئه وهیه که عهبادی گهرچی به بوودجهیه کی نیمچه به تاله وه ئه رکی جهنگی دزی داعشی که تبووه ئه ستو، هر گه پرایه وه بو ناو ریزهکانی “چوارچیوه” و به دهگمهن نه بیت سه رچلی زیاتری نه ده کرد.

بوچی مالیکی پیداکری دهکات له سه ر تهسکرده وهی بو ار له به رده م سه روکو هزیرانی ئیستادا؟ سه ر کرده ی هاوپه یمانی “دهوله تی یاسا” پی وایه که “شتیکی قبو لکرا و نییه که سیک سه ر به تو بیت، که چی پاره له کومپانیایه ک رابکیشیت که هی تویه.” سیاسییه کی ناگادار به م ساده بییه باسی ئه وه دهکات که ئیستا مالیکی چون بیر دهکاته وه.

مالیکی پی وایه که سوودانی له ره سیدی سیاسی ئه و ده بات، ئامرازهکانی دهوله تی قول به کار دهینیت، دهست بو جه ماوهره تاییه ته که ی ئه و ده بات، له دهره وهی هاوکیشه که، له دهره وهی گرنگترین هاوپه یمانی عیراق، هاوپه یمانی نوئ دروست دهکات. که مالیکی چاودیری ئه م گورانکاریانه دهکات، بیری دهکه ویته وه که ئه و خوئی “سوودانی دروست کرد و، ده بیت هر خویشی بیگه ریئیته وه بو ناو سیسته مه که”. ئه وهی راستی بیت، ئه و باوهری به مه هه یه.

له گه ل ئه وه یشدا، له ئیستادا مالیکی ناتوانیت شه ریکی کراوه له گه ل سوودانی بکات، چونکه نه ریتهکانی رهوتی راستره وی شیعیه عیراق و پیوستیهکانی گه شه کردن و گه شانعه وهی دهستان گرتووه، ههروه ها سه روکی حکومتیش چیر ئه وهنده ئاسان نییه؛ ئیستا هه مان ئه و که سه نییه که به وه ره قه ی “ماف و ئه رکه کانه وه” خوئی کرد به مالی عامریدا. ئیستا بووه به چه قیک بو سازانی ئیرانی – ئه مریکی؛ ئه مه یش باشتترین روله که ده بیت سه روکو هزیرانی عیراق بیگه ریئیت. ئه ی مالیکی له و پوسته دا هر وا نه بوو؟

ئه وهی مالیکی ده توانیت له ئیستادا بو خستنی سوودانی کونه هاو پری بکات، ئه وهیه – له مه ودای دووردا – یاسایه کی نوئ بو هه لباردن دابریئیت که سه روکی حکومت له هه موو ده ستر ویشتووی و توانایه ک تا سامانی ده سه لات له هه لباردن به کار بهینیت، دابمالیت. خویشی هر وا ده لیت؛ ده یه ویت سوودانی له و دهره ته ببه ش بکات که مالیکی خوئی له سالی ۲۰۱۰ دا هه بیوو.

سه رچاوه کان ده لین دوو مانگه پسپورانی هه لباردن له گه ل مالیکیدا کار ده که ن بو دارشتنی یاسایه کی نوئ بو هه لباردن و ئیستا له قوناغیکی پیشکه وتوودان، به تاییه تی دوا ی به شداریکردنی یاریکه رانی سوننه و کورد له که شوه واکه دا. به لام جیگه ی سه رنجه که مالیکی ئاماده یه بو دارشتنی یاسایه ک که بردنه وهی بو فراهه م ناکات، به لکوو دورانی سوودانی بو مسوگه ر دهکات.

له مه ودای نزیکدا، مالیکی هه ولی ئه وه یش ده دات هاوپه یمانانی سوودانی راو بکات و بیانخاته داو. بریار دروستکه رانی ناو چوارچیوه ی هه ماههنگی ده لین، کاتیک سوودانی ده گاته کوتا مه ترهکانی هه لباردن داها توو، شانسی ده بیت ئه گه ر بتوانیت یه کیک له سی پاریزگار به هیزه که لای خوئی به لیته وه. وهک

سیاسییه کی عیراقی دهلیت: "مالیکی ههرسیکیان دهرووخیئیت".

سوودانی ئاسان نییه

سهروکی حکوومهت دهزانیئت که له ههلبژاردنی داهاتوودا شیععهکان پرووبه پرووی دینامیزمیکی نوئی دهبنهوه، که رهنگه تییدا دارشتهی "چوارچیوهی هه ماههنگی" کوئاییه که ی بگاته له تبوون و گوئرانیان بو چهقی قورسایی نوئی؛ بهشیک له پلانه که ی سوودانی ئهوهیه سهروکی یهکیکیان بیئت. سوودانی دهتوانیئت ریگه له یاسا نوئییه که ی ههلبژاردن بگریئت و ههولهکانی حزبی دهعوه پووچهل بکاتهوه. کهسانیکی نزیک دهلین: "سهروکی حکوومهت وتووژیکی قورس له گهل سوننه و کوردا دهکات. کوملهلیک سازشی نوئی ههیه که رهنگه قایلین بکات چیشتهخانه که ی مالیکی جی بهیلن".

گرچی له عیراق هیشتنهوهی هاوپهیمانان زامن نییه، بهلام سوودانی ههول دهادت لای خوئی بیانهیلیتتهوه؛ هاوکاتیش کار دهکات بو پراکیشانی پالیوراوی زیاتر له ناو شیععه بههیزهکاندا، بهتاییهتی پاریزگاران و سهربازییهکان. "سوودانی له مالیکییهوه فیئر دهبیئت" و بهشیک له ئاژاوه که ی ناو چوارچیوهی هه ماههنگی "له خوئیاییوونی باوانی دامه زینهر و، بیزاربوونیانه له جهسارهتی قوتاییهکان". سهرکردهیه کی شیععه دهلیت، سوودانی تاکه یاخی نییه؛ خهزعهلییش له ههولیدا بو تیپه رین له مالیکی، هه مان ریگه دهگریته بهر.

ئهو که ئاگاداری که شوههوا ی جهنگی سارده له گهل مالیکیدا و مهیلی به لای سوودانییاده، دهلیت "سوودانی خوئی وهک شهریکیکی متمانه پیکراو پیشکeshی یاریکه ره سه رهکییهکانی ناوچه که، به ئیئرانیشهوه، دهکات." له سه ره ریگه ی شهریکایه تی پربه لیئ و پیوهست به ریکه وتنهکانی هیورکردنهوهوه رادهوستیئت، له په یوه نیدیدا به شیوهیه کی نوئی بو روزه لاتی ناوه راست که بناغه که ی پاراستنی لانی که می سه قامگیرییه له عیراق.

"سیدارهکانی" ههلبژاردن

له کوئا سالی ته مهنی حکوومهتدا، جهنگی نه رم شیوهیه کی گهرمتر وهرده گریئت. زوریک وا گو مان دهبنه پشیوییهکانی ئه م دوایییه ی عیراق له سه ره "که یسهکانی گهندهلی و تیوه گلانی کارمندان ی حکوومهت له فایلی گو ماناوییهوه" به ته نیا هه ره خوگه رمکردن و ئاماده کارییه بو ئه وه ی روو دهادت. مالیکی و سوودانی پرووبه پروو بوونه وه ی سنوورداریان هه بووه. سوودانی چهنه گی میکی برده وه، به لام سه رکرده ی "دهوله تی یاسا" ش چهنه خالیکی تو مار کرد.

سیاسییه کی کورد نمونه یه ک بو ئه مه ده هیئیتتهوه: "له چهنه مانگی رابردوودا، سوودانی هه ولی دا به یاریده ی براوهکانی ههلبژاردنه ناوخیوییهکان، دهستی بگاته ههردوو حکوومهتی ناوخیوییی دیاله و کهرکووک، به لام مالیکی شارهزا و لیزان، پوستی پاریزگاری له یه که میاندا یه کلایی کردهوه و له دووهمیشدا سازانهکانی سوودانیی شکاند." سیاسییه کی سوننه ی به شدار له دانوسانه نهیئیییهکاندا دهرباره ی هه موارکردنی یاسای ههلبژاردن، دهلیت: "له ئیستا بهدواوه، سیدارهکانی ههلبژاردن هه لده خرین" و، پیشبینی نه خشه یه کی نوئی بو شیععه دهکات که کاریگه ریی له سه ره هیزه سوننه و کوردهکان دهبیئت.

له گهل ئه وهیشدا، ئه وه ی سیاسییه شیععهکان دهرباره ی جهنگی نه رمی نیوان سوودانی و مالیکی دزه ی پی

دەكەن و ئەوھى خەرىكە ھەولەكانى ئىسكشكاندن پىي بگات، پەردە لەسەر نىگەرانییەكانى پەوتى پراستپەوى شىعە ھەلدەمالن كە دوای دوو سال لە دەسپۆشتوووى و بەخۆنازىن، ترسى لە ئایىندە ھەيە.

مالىكى لارىي نىيە لەوھى سوودانى سەرۆكى بارستەيەكى بچووكى پەرلەمانى داھاتوو بىت. سەرکردەيەكى چوارچىوھ دەلپت: “نموونەكەى عەمار ھەكىم و ھادى عامرى و ئەوانى تر كە لە خولگەى دە كورسيدا بخولپنەوھ، خراپ نىيە” چونكە ئىستا شەپەكە “گەمەى ژمارەكان” ھەموو شتپك بۆ ديارىكردن و رىگرىكردن ھەگەر دەخرىت بۆ ئەوھى شتى ناكاو پروو نەدات. “دەسەلاتى ژمارەكان سەر دەكەويت” چونكە باوھەرە باوھەكەى شىعە ئەوھىيە كە كارىگەرىي فاكترە كلاسىكىيەكانى ناو دىمەنى ھەلبژاردن، ھەك مەرجه عىيەتى ئايىنى و ئەمرىكىيەكان؛ لە پووكانەوھدان. “لەبارەى ئىرانىش واى پى باشترە لە دوا ساتدا و دوای ئارامگرتن و چاودىرپىيەكى زۆر، ئىنجا دەستپۆھردان بكات.”

بەلام سەرکردەكانى شىعە چاوەرپىي چىن لە كۆتايىي ئەم جەنگە؟ زۆرىك باس لە سى بژاردە دەكەن: سوودانى خۆى پابگرىت، يان بە سەرپەرشتىي لايەنىكى سىيەم، لەگەل مالىكى رىك بكەويت، ياخود يەككىيان زەبرى قورسى بەربكەويت و بكرىتە دەرەوھ.

سەرچاوە:

<https://aawsat.com>